

Media: TA NEA ΣΑΒΒΑΤΟΚΥΡΙΑΚΟ Page: 97-98 Published at: 27-11-2021  
Author: Surface: 1769.69 cm<sup>2</sup> Circulation: 24590  
Subjects:



«Ο θρίαμβος του θανάτου», νωπογραφία στο Παλάτσο Αρπατέλις του Παλέρμου, άγνωστου καλλιτέχνη, περί. 1446

## Φρανκ Σνόουντεν

# Αναμένοντας την επόμενη επιδημία

Τις επιπτώσεις των πανδημιών μέσα στην Ιστορία για την πολιτική και κοινωνική ζωή, τις ελευθερίες και τη χρήση τεχνολογίας εξερευνά ο ιστορικός του Γέιλ στο γνωστό πλέον «Επιδημίες και κοινωνία»



ΓΡΑΦΕΙ Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ Δ. ΔΡΑΚΟΝΤΑΕΙΑΝΗΣ

**Ο** Φρανκ Σνόουντεν (1946), ομότιμος καθηγητής Ιστορίας και ειδικός της Ιατρικής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Γέιλ, είναι γνωστός για τις έρευνές του σχετικά με την ελονοσία και τη χολέρα στην Ιταλία και στη Δυτική Μεσόγειο. Έρευνες που αποδεικνύουν μέσα από την ανάλυση κοινωνικών, πολιτικών και πολιτιστικών πρωτογενών πηγών του 18ου και του 19ου αιώνα τις ποικίλες επιπτώσεις των επιδημιών εκείνων στις εξελίξεις της ευρωπαϊκής νεωτερικότητας. Ανάμεσά τους, πολέμους, πολιτικές και κοινωνικές ανατροπές, σχηματιζόμενες από το απρόοπτο, το αναπάντητο, τη σφοδρότητα, την αντιμετώπιση, το μέγεθος τέτοιων κακών, μεταφερόμενων οδικώς, σιδηροδρομικώς και διά θαλάσσης από τη μια μεριά της Ευρώπης στην άλλη, ως τον αφλόξενο Βορρά.

Η εργασία του με υπότιτλο «Από τον Μαύρο Θάνατο μέχρι σήμερα» είναι στην πραγματικότητα η ιστορική διαδρομή της Ιατρικής από τον Ιπποκράτη ως τις μέρες μας, με έμφαση στις

επιδημίες και πανδημίες, η σπουδαιότερη από τις οποίες υπήρξε η πανώλη του 14ου αιώνα, γνωστή ως ο «Μαύρος Θάνατος», τόσο για τον αριθμό των θυμάτων όσο και για τη διάρκεια της και τη γεωγραφική της εξάπλωση. Το κείμενο είναι ευτυχώς συνδυασμός ορθολογισμού και συναισθηματικής ισορροπίας, όπου η επιστημονική ανάπτυξη συνδυάζεται με αξιολογήσεις και συμπεράσματα αντιληπτά από δημόσιες και ιδιωτικές καταγραφές, όλες ενσωματωμένες προσεκτικά σε έναν λόγο, που χρωματίζει ένα χρονικό διαρκούς απειλής μαζικού θανάτου, καθώς το τέλος μιας επιδημίας είναι η προετοιμασία της επόμενης. Όπως σημειώνει ο Σνόουντεν, «αυτό το βιβλίο ξεκίνησε ως προπτυχιακό μάθημα... ήταν η απόπειρά μου να ανταποκριθώ σε αυτό που φαινόταν να είναι μια σημαντική ανάγκη να συζητηθούν, από διεπιστημονική άποψη, οι τρόποι με τους οποίους οι μολυσματικές νόσοι έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των ανθρώπινων κοινωνιών και συνεχίζουν να θέτουν σε κίνδυνο την επιβίωσή

τους». Αφοσιωμένος σε αυτή την υπόθεση εργασίας, ο Σνόουντεν, πέραν των γραπτών του, είναι ένας έξοχος ομιλητής στις συνεντεύξεις του, διαθέσιμες στο Διαδίκτυο και στον Τύπο.

Το βιβλίο του ολοκληρώθηκε το φθινόπωρο του 2018 και κυκλοφόρησε από τις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις του Γέιλ το 2019, μόλις η COVID-19 έκανε την εμφάνισή της. Εκείνη η έκδοση εξέταζε τις μεγάλες πανδημίες πανώλης, ευλογιάς, κίτρινου πυρετού, δυσεντερίας, τύφου, χολέρας, φυματίωσης, ελονοσίας, πολιομυελίτιδας ως τον SARS και τον Εμπολα (μια ιστορική περίοδο μεγαλύτερη της χιλιετίας), υπογραμμίζοντας ότι «οι επιδημικές νόσοι δεν είναι τυχαία συμβάντα... Εξαπλώνονται ακολουθώντας τα τεκτονικά ριγμάτα που προκαλούν η περιβαλλοντική υποβάθμιση, ο υπερπληθυσμός και η φτώχεια», έχουν δηλαδή κοινές αιτίες. «Αν θέλουμε να αποφύγουμε τις καταστρεπτικές επιδημίες», προσθέτει, «θα

→ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ



**Μετά τον Covid**

**Ο «κορωνοϊοκόσμος»**

Ο COVID-19 είναι η πρώτη, από τα χρόνια του Ιπποκράτη και του Γαληνού ως σήμερα, ταυτόχρονη και ομολογημένη πλανητική πανδημία στην Ιατρική Ιστορία και κατ' επέκταση στην ίδια την Ιστορία. Είναι αστέιο να πιστεύει κανείς πως θα υπάρξει ένα πλανητικό «μετά», το οποίο μπορεί να προσδιοριστεί κάπως. Είναι ατομική, συλλογική, καθεστωτική πονηρία και αυταπάτη ότι η «κανονικότητα» του παρελθόντος θα ανατελεί όπου να 'ναι. Ο COVID-19 ήρθε και θα μείνει πλανητικά, θα φτιάξει γύρω του έναν «κορωνοϊοκόσμο», πίσω από τον οποίο θα τρέχει η επιστήμη, θα πηλαλούν οι αρνητές της, θα ποδοπατούνται οι «αξίες» του βίου, θα κλαψουρίζει η πολιτική στην ποδιά της οικονομίας προς συγκράτηση της μακαριότητας ως την επόμενη πανδημία.

Δεν διαφεύγει την προσοχή ότι το έργο και ειδικότερα το βιβλίο του Σνόουντεν εντάσσονται στους προβληματισμούς που έχουν καταθέσει την τελευταία διετία η Σοσάνα Ζούμποφ («Η εποχή του κατασκοπευτικού καπιταλισμού», εκδ. Καστανιάτης 2020), ο Μπιουγκκ-Τσουλ Χαν («Η κοινωνία της παρηγορίας», εκδ. Opera, 2021), ο Τζόρτζιο Αγκάμπεν («Πού βρισκόμαστε; Η επιδημία ως πολιτική», εκδ. Αλλίστου Μνήμης, 2020), οι Εβρά Ιλουζ και Ενγκαρ Καμπάνας («Ευτυχοκρατία», εκδ. Πόλις 2020). Δεν πρόκειται για τραχανά απλωμένο στο τραπέζι της σκέψης, αλλά για τον ορατό κίνδυνο ότι η πανδημία COVID-19 είναι η είσοδος στο κελί του δημοκρατικοφαναούς ολοκληρωτισμού της «Ανθρωποκαίνου Εποχής». Κανείς, επαναλαμβάνουμε, δεν μπορεί να προσδιορίσει τον δρόμο που άνοιξε ο COVID-19. Αν όμως δεν είσαι ολόκληρα τυφλός, κάτι βλέπεις επιτέλους!



Ο Φρανκ Σνόουντεν (1946), ομότιμος καθηγητής Ιστορίας και ειδικός της Ιατρικής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Γέιλ

**Φρανκ Σνόουντεν**

**Αναμένοντας την επόμενη επιδημία**

→ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

είναι επομένως επιτακτικό να λαμβάνουμε οικονομικές αποφάσεις οι οποίες θα δίνουν τον προσήκοντα σεβασμό στα τρωτά σημεία της δημόσιας υγείας που απορρέουν από αυτές, καθώς και να θεωρούμε όσους λαμβάνουν αυτές τις αποφάσεις υπόλογους, προϋπόθεση που αφορά αυταπόδεικτα τον σύγχρονο κόσμο.

Ο πρόλογος της επανέκδοσης του 2020, από την οποία έγινε η μετάφραση στα ελληνικά,

είναι σαφέστατος και μονοσήμαντος με αφορμή την COVID-19: «Ένας κόσμος με σχεδόν οκτώ δισεκατομμύρια ανθρώπους, οι περισσότεροι από τους οποίους ζουν σε πυκνοκατοικημένες πόλεις που συνδέονται όλες με γρήγορα αεροπορικά ταξίδια, δημιουργεί αμέτρητες ευκαιρίες για πνευμονιούς. Ταυτόχρονα, η δημογραφική αύξηση και η φρενίερης αστικοποίηση οδηγούν στην εισβολή στους βιότοπους των ζώων και στην καταστροφή τους, αλλοιώνοντας τη σχέση των ανθρώπων με τον κόσμο των ζώων», μια άλλη διατύπωση για τις κοινές αιτίες των επιδημιών και πανδημιών.



Frank M. Snowden **ΕΠΙΔΗΜΙΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ**

Μτφ. Τίτινα Σπερελάκη Εκδ. Πατάκη, 2021, σελ.704 **Τιμή 32 ευρώ**

**Ανθρωπόκαινος εποχή**

Μπορεί στοχαστές και επιστήμονες να προειδοποιούσαν εδώ και δεκαετίες (και δεν έχουν πάψει να προειδοποιούν) ότι οι κοινές αιτίες διογκώνονται, ξεσπούν νωρίτερα, εκρήγνυνται, συσσωρεύουν μεταλλάξεις, αφίνουν γύρω τους πολυποικίλες εκκρεμότητες και εξαρτήσεις σε μια εποχή η οποία δεν έχει καμία σχέση με οποιαδήποτε προηγούμενη: στην «Ανθρωπόκαινο Εποχή», δηλαδή στη διαρκώς επιταχυνόμενη πλήρη και αδιαπραγμάτευτη κυριαρχία του ανθρώπου στον πλανήτη από τα μέσα του 20ού αιώνα και μετά, με άλλα λόγια

στην ανθρωποποίηση της Φύσης και στην παράλληλη απανθρωποποίηση του ανθρώπου, δυνάστη και εκμεταλλευτή της Γης και του εαυτού του. Μπορεί να επιβεβαιώνεται η επιτάχυνση της προσαρμοστικότητας και εξέλιξης των έμβιων όντων και των ιών προς εξασφάλιση της επιβίωσής τους στο «αφύσικο» της ανθρώπινης κατάστασης (επί του προκειμένου το μεγαλοκλίκο πόνημα του ολλανδού κοινωνιοβιολόγου Μένο Σχλιτχάιζεν «Ο Δαρβίνος πάει στην πόλη», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2021), μιας «εποχής χρό-

**«Θα είναι επιτακτικό να λαμβάνουμε οικονομικές αποφάσεις που θα δίνουν τον προσήκοντα σεβασμό στα τρωτά σημεία της δημόσιας υγείας»**

νιας έκτακτης ανάγκης» (Μπρίαν Μπερντ, ιολόγος), ναρκισευόμενης και αυτοκτονικά εθελότυφλης.

«Όταν εμφανίστηκε ο COVID-19», σημειώνει ο Σνόουντεν, «βρίσκε έναν κόσμο ο οποίος δεν ήταν κινητοποιημένος για να αντιμετωπίσει μια πρόκληση που είχε από καιρό προβλεφθεί. Όταν μάλιστα η κατάσταση γινόταν λιγότερο κρίσιμη και ο φόβος υποχωρούσε, οι πολίτες και οι κυβερνήσεις επανέρχονταν στον συννηθισμένο τρόπο ζωής... Οι φουροί είχαν αποσυρθεί και ο κόσμος κοιμόταν... Μια πιο ταιριαστή ερώτηση είναι αν, όταν θα κοπάσει η COVID-19, ο κόσμος θα επιστρέψει στην μακαριότητα ή αν θα αποφασίσει να υιοθετήσει μια βιώσιμη μακροπρόθεσμη αξιολόγηση των πιθανών προκλήσεων και να οργανώσει τα μέσα αντιμετώπισής τους».

Μα δεν ήταν έτσι πάντα; θα πει κανείς. Είχαν πάντα οι επιδημίες τον τρόπο της εμφάνισής τους, τις βεβαίωτες ότι επρόκειτο για τιμωρία μαρτυρών εκ μέρους του Θεού, τις πεποιθήσεις ότι έφταιγαν για το κακό οι Εβραίοι, οι μάγισσες, τα όργανα του Σατανά, τις καραντίνες, τα λοιμοκαθαριστήρια, τις αποφάσεις του Κράτους και της Εκκλησίας για έκτακτα μέτρα προφύλαξης, για βασανιστήρια σε βάρος υπόπτων που κατέληγαν στην πυρά, για συγγενείς και αγνώστους που άρπαζαν το βίος ετοιμοθανάτων, για αγύρτες που πουλούσαν μαντζούνια σωτηρίας, για γιατρούς που έκαναν το καλύτερο, για νεκροθάφτες που θησαυρίζαν, για συμβολαιογράφους και ιερωμένους που καθόριζαν τη διαθήκη του μολυσμένου. Παρ' όλα αυτά, καμία επιδημία δεν υπήρξε στο

τέλος της επιστροφή στα προηγούμενα. Κάθε επιδημία ήταν ένας άγνωστος δρόμος, μια συσώρευση πραγμάτων πέρα από κάθε πρόβλεψη μέλλοντος. Για παράδειγμα, οι επιδημίες που μετέφεραν οι κονκισταδόρες, οι οποίες αποδεκάτισαν τους πληθυσμούς της Αμερικής σε διάστημα μισού αιώνα, προεξόφλησαν τη δουλεία προς ανεύρεση εργατικών χεριών. Ο «Μαύρος Θάνατος», που ξεπάστρεψε τον μισό πληθυσμό της Ευρώπης του 14ου αιώνα, καθυστέρησε την οικονομική επέκταση, τη δημογραφική αύξηση, την αστικοποίηση, που επέστρεψαν δυναμικά, προσφέροντας περιθώρια ανάπτυξης και ευκαιρίες σε έναν μειωμένο πληθυσμό μόλις η πανδημία υποχώρησε. Ο τύφος και η δυσεντερία νίκησαν τον Ναπολέοντα κατά την εκστρατεία του στη Ρωσία και χάραξαν πολιτικές συντηρητισμού,

επανάστασης, εθνικών απελευθερώσεων, ο απόηχος των οποίων μάς συνοδεύει. Η Τέχνη και η Λογοτεχνία έχουν παραδώσει όλες τις πιθανές αποχρώσεις αυτού του κουβαριού που δεν έχει άκρη νήματος, σε όποιον ανθρώπινο τόπο και χρόνο και αν στραφούμε, αποθέωση της ανθρώπινης υπεροψίας, αθλιότητας, προόδου και ανιστοπίας. Η ανακάλυψη ότι οι επιδημίες οφείλονται σε ιούς, σε μικρόβια, η εμφάνιση και χρήση εμβολίων, τα οποία επέτρεψαν την εξαφάνιση ιών, περιόρισαν τον ανορθολογισμό των αντιδράσεων, όχι όμως σε τέτοιον βαθμό ώστε να πάψει να αποτελεί μια σταθερά που διαχέεται εντός της πολιτικής και της σαθρότητας του μέλλοντος της ζωής, έτσι που εντέλει το τέλος της επιδημίας είναι ένα ακόμη βήμα προς την αβεβαιότητα της επιβίωσης.

Αυτή είναι η αποτίμηση του Σνόουντεν. Και εκείνο που προβάλλεται έντονα είναι πως η επιδημία που λαβαίνει ταχύτητα τη μορφή πανδημίας εντός της παγκοσμιοποιημένης ομοιόμορφης και ομοιοπάστης ανθρωπότητας της «Ανθρωποκαίνου Εποχής» δεν αφήνει περιθώριο εναλλακτικής προσέγγισης: δεν αφήνει οδό διαφυγής, όλα είναι λιγότερο ή περισσότερο ίδια σε οποιαδήποτε γωνία του κόσμου πια. Πρόκειται, πέραν της «χρόνιας έκτακτης ανάγκης», για κατάσταση εξαιρετικής η οποία προσφέρεται ως κανόνας, επιβάλλοντας ότι η ευθύνη του χειραγωγούμενου απανθρωποποιημένου ατόμου είναι η μόνη οδός σωτηρίας του ίδιου και του κοινού, διάδρομο αν οι δεσμεύσεις που προϋποθέτει αυτή η ευθύνη είναι μια πολιτική και κοινωνική πανδημία, η οποία περιορίζει, αν δεν τιθασει δικαιώματα, σκέψεις και επιλογές.